

ROZWÓJ KURORTÓW BALNEOLOGICZNYCH GALICJI
WSCHODNIEJ

Ludmyła Rybak¹, Marian Urseł², Oleh Rybak¹

¹Lwowski Państwowy Uniwersytet Kultury Fizycznej, Lwów,

²Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, Lwów

Streszczenie. Wykorzystując analizy oraz syntetyzujące publikacje naukowe, zidentyfikowano w ujęciu historycznym wspólne cechy rozwoju i czynniki, powodujące rozkwit lub upadek różnych uzdrowisk balneologicznych Galicji Wschodniej, które znalazły się – po II wojnie światowej – na terenach Ukrainy, Polski i Słowacji.

Słowa kluczowe: Galicja Wschodnia, uzdrowisko balneologiczne, rozwój, upadek.

Abstract. Based on the analysis and generalization of scientific publications in the historical aspect, common developmental features and factors were identified. Which resulted in the flourishing or collapse of various balneological resorts of eastern Galicia remained after the II World War in Ukraine, Poland and Slovakia.

Key words: Eastern Galicia, balneologia spa, development, fall

Historii rozwoju uzdrowisk balneologicznych Galicji Wschodniej poświęcone są badania licznych naukowców. I tak np. początki uzdrowisk galicyjskich przedstawił w swym artykule M. Rutyński [1]. Historię rozwoju kurortów Galicji Wschodniej do pierwszej wojny światowej zaprezentowali pracy W. i M. Kłapczuków [2]. Główne etapy rozwoju uzdrowisk w Beskidach Wschodnich (na przykładzie Truskawca) wskazał i omówił Ł. Quirini-Popławski [3]. Międzywojennemu rozwojowi uzdrowisk polskich poświęcona jest praca T. Kozłowskiej-Szczęsnej [4]. Strategia rozwoju turystyki uzdrowiskowej w polsko-ukraińskiej części Euroregionu Karpackiego zarysowana została w pracy zbiorowej [5]. Także liczne źródła internetowe opisują odrębne fragmenty i aspekty historii różnych uzdrowisk, należących kiedyś do Galicji Wschodniej.

Badania te – z reguły – mają charakter fragmentaryczny. Nie ujawniają wspólnych prawidłowości cech rozwoju i czynników, powodujących rozkwit czy upadek różnych kurortów na omawianych przez nas obszarach i wskazanych czasach. W świetle tego w pełni zasadny i aktualny jest wybór tematu naszych badań.

Głównym celem naszego badania – jest zatem identyfikacja czynników oraz wspólnych cech rozwoju uzdrowisk balneologicznych Galicji Wschodniej.

Analiza diagramów (ryc. 1) wskazuje, że z 27 powstałych w Galicji Wschodniej uzdrowisk balneologicznych, na obszarach obecnej Ukrainy i Polski działa ich obecnie po 13, i 1 – w Słowacji. Pięć uzdrowisk – obecnie słowacki Bardiew, polski

Iwonicz i ukraińskie Szkło oraz Lubień Wielki – powstały o wiele wcześniej od innych, bo już – w XVI stuleciu. Nieco „młodszym” od nich, ale znacznie starszym od pozostałych uzdrowisk jest powstały w 50. latach XVII w. Burkut. Ale do końca XIX wieku ich masowego rozwoju nie było ze względu na niski poziom kultury usług i niezadawalające warunki drogowe. Jak to ważne są czynniki dowodzi np. dynamiczny rozwój uzdrowisk słaskich w XIX wieku [6].

Na przełomie XVIII i XIX w., powstała najliczniejsza grupa uzdrowisk balneologicznych. Stało się tak dzięki prowadzonym badaniom naukowym, które preferowały szeroko rozumiane wodolecznictwo. W miejsce brownizmu i magnetyzmu, „Leczenie wodą i borowiną” wraz z zaleceniami m. in, W. Priessnitsza oraz księdza Kneippa stało się niezwykle popularne w całej Europie. M. Zieleniewski w pracy „Rys balneologii powszechnej” z roku 1873 odnotował 384 zdrojowiska działające w ówczesnej Europie,

Kurorty Wschodniej Galicji przed I wojną światową zajmowały szczególnie miejsce w lecznictwie okolicznych obszarów. Do wspólnych cech w rozwoju wszystkich uzdrowisk balneologicznych Galicji Wschodniej można zaliczyć ich okresowe – częściowe lub prawie całkowite – zniszczenie w czasach I, wojny światowej. Jednak po wojnie – wraz z szybkim rozwojem gospodarki – tak popularne w całej Europie kurorty szybko odbudowano i wznowiono przyjmowanie kuracjuszy oraz turystów.

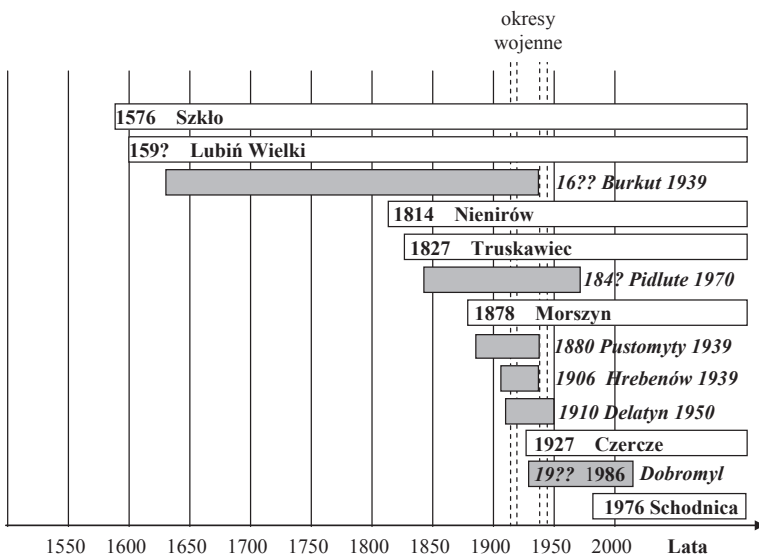
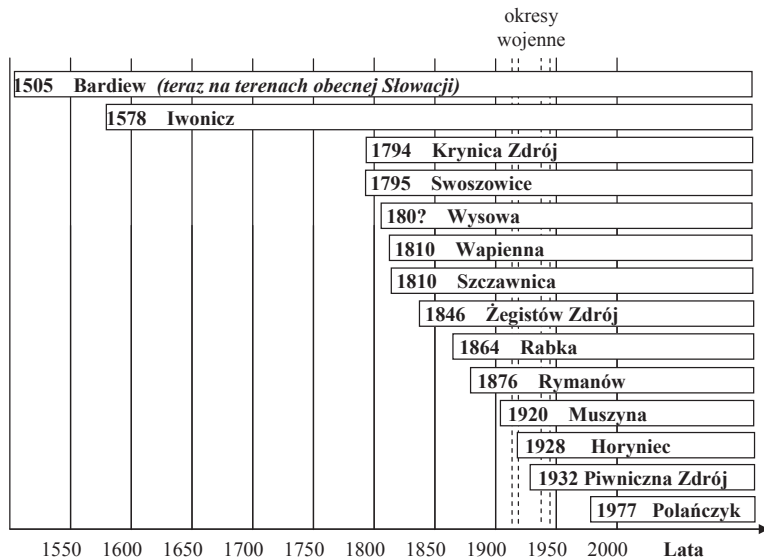
W czasach II wojny światowej, podczas okupacji hitlerowskiej przeważająca część uzdrowisk Galicji Wschodniej pełniła – podobnie jak kurorty dolnośląskie – rolę medycznego zaplecza armii niemieckich. Wiele wówczas obiektów wtedy zniszczono, a sprzęt medyczny – wywieziono.

Po wojnie 100 % uzdrowisk, które znalazły się na terenie Polski i Słowacji, z powodzeniem rozwija się do dzisiaj, natomiast z 12 uzdrowisk, funkcjonujących na terenach byłego ZSRR, aż sześć (50 %) nie przetrwało do naszych czasów.

Burkut, Pustomyty i Hrebenów – po II wojnie światowej – nie odrodziły się zupełnie. Do końca lat 50. XX w. w okolicznych lasach aktywnie działały liczne oddziały i bojówki partyzantów. Z tego powodu radziecki rząd nie zdecydował się na kierowanie tu na kuracje swej kadry kierowniczej oraz przedstawicieli klasy robotniczej.

Słynne w całej Europie uzdrowiska Pidlute, Delatyn i Dobromyl zakończyły swoje istnienie nieco później. Pidlute do schyłku lat 80-tych XX wieku było rezydencją uzdrowiskową kierownictwa ZSRR, Obecnie zaś to kościelny obszar zamknięty – „Komnaty Cedrowe”. Od 1950 r. w miejscu dawnej wsi Lug, oddalonej zaledwie 3 km od Delatyna, zbudowano jedną z centralnych baz do przechowywania broni jądrowej byłego ZSRR. W 1993 r. zeskładowano tu odpady radioaktywne. W wyniku podziemnej penetracji wód w regionie kurort balneologiczny w czasach sowieckich przestał istnieć. W latach 30-tych XX wieku w powiecie dobromilskim było 6 państwowych sanatoriów oferujących wypoczynek i rekreację. O możliwości leczenia w Dobromylu chorób układu oddechowego i gruźlicy wspomniano na początku lat 50-tych, i już w 1954 r. został tu otwarty szpital, a 10 lat później –

regionalny sanatorium na 250 łózek. Jednak w 1986 r. zostało ono zamknięte pod pretekstem niewielkiej liczby pacjentów. Według bowiem logiki ówczesnego przywództwa radzieckiego obowiązywała zasada: im więcej pacjentów, tym lepiej.

Rys.1. Rok powstania i rozwój balneologicznych uzdrowisk Galicji Wschodniej

Ciężkie czasy przeżywają także inne uzdrowiska ukraińskie. Rząd ZSRR niszczył wszystko, co było związane z religią i przeszłością „burżuazyjną”. Sanatorium Lubin Wielki swego czasu państwo oddało związkom zawodowym (teraz – prywatna struktura „Ukrprofozdorownyca” S.A.), które nie inwestowały pieniędzy w jego rozwój, co doprowadziło uzdrowisko do żałostnego stanu. Jak się okazało, prywatyzacja sanatorium nie jest zawsze opcją, która gwarantuje sukces. Sytuacja poprawiłaby się, gdyby pracował fundusz ubezpieczeń społecznych, a państwo wznowiło leczenie sanatoryjno-uzdrowskawe, a nie tylko rehabilitację. Do podjęcia pewnych kroków w kierunku poprawy działalności medycznej i gospodarczej sanatorium Czercze właściciela uzdrowska – ww. S.A. skłoniły aktywne działania władz lokalnych. Po wojnie stare obiekty uzdrowska Morszyn popadły w ruinę. W ich miejsce zbudowano nowe, wielopiętrowe sanatoria na miarę Związku Radzieckiego. Przeznaczono je do leczenia głównie klasy robotniczej. Jeszcze parę lat temu, z powodu braku funduszy, uzdrowsko Nemirów praktycznie zawiesiło pracę. Ale w końcu państwo przekazało je Państwowej Straży Granicznej. W wyniku tego zainwestowano w odnowę uzdrowska poważne fundusze i już w przyszłym roku będzie to wyjątkowo dobry i atrakcyjny obiekt służący leczeniu wojskowych i cywilów. Uzdrowsko Szkło w 2003 r., zostało przeniesione do Urzędu Państwowej Administracji Sądowej Ukrainy i na tej podstawie powstało Państwowe Przedsiębiorstwo „Sanatorium i Spa Centrum terapeutyczne „Szkło”.

Po II wojnie światowej zarejestrowano dwa nowe najmłodsze galicyjskie kurorty balneologiczne – w r.1976 – ukraińska Schodnica, a w r.1977 – polski Polańczyk. Schodnica – jedno z najpopularniejszych i najbardziej perspektywicznych uzdrowska na Ukrainie – gruntownie się różni od innych ukraińskich balneologicznych kurortów tym, że praktycznie wszystkie lecznice, pensjonaty i hotele są w rękach prywatnych lub resortowych. To sprzyja bogatym inwestycjom i szybkiej rozbudowie, a zawdzięczając konkurencji – podwyższeniu jakości i niżeniu cen na usługi leczniczo-hotelowe i gastronomiczne. Ale dziesiątki zakonserwowanych leczniczych źródeł Schodnicy mogą nie doczekać się swojej godziny, jeżeli nie zatrzyma się drapieżna, niekontrolowana budowa nowych pensjonatów, hoteli i basenów. Każdy bowiem wykop czy odwiert grozi pogwałceniem naturalnego bilansu wodnego. Należy też zasygnalizować pilną potrzebę podjęcia kompleksowych badań interdyscyplinarnych kurortów Galicji Wschodniej w kontekście europejskiej medycyny i kultury uzdrowskowej.

Bibliografia:

1. Рутинський М. Історична географія та характер розвитку галицьких курортів у другій половині XVIII ст. за даними Бальтазара Гакета. Історія української географії. – 2012. – Вип. 26. – С. 31–35.

2. Клапчук В. М., Клапчук М. В. Курорти Східної Галичини до першої світової війни, «Історико-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат – важливі об'єкти в розвитку туризму», Львів 2015, с. 63–71.

3. Quirini-Popławski Ł., Główne etapy rozwoju uzdrowisk w Beskidach Wschodnich na przykładzie Truskawca, «Географія і туризм: європейський досвід» 2009, Publisher: Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, pp.360–374.

4. Kozłowska-Szczęśna T., Stan badań klimatu i bioklimatu uzdrowisk polskich, „Dokumentacja geograficzna” 2000, Wydawca: IG i PZ PAN, Warszawa, nr 16, 68 s.

5. Strategia rozwoju turystyki uzdrowiskowej w polsko-ukraińskiej części Euroregionu Karpackiego, Rzeszów 2014, 55 s.

6. Ursel M., Z problemów życia kuracyjnego i kulturalno-towarzyskiego w uzdrowiskach śląskich w XIX wieku w swietle ówczesnych polskich wspomnień i relacji prasowych.[w:] Historia kultury uzdrowiskowej w Europie pod. red.B. Płonki-Syrobi i A. Kszmierczak. Wrocław 2012, s. 87–113.